

Câteva referințe despre Cartea Psalmilor în spiritualitatea ortodoxă

Dintre scrierile biblice vechitamentare, Psaltirea este în mod sigur cea mai populară. Ea a rămas ceea ce a fost de la început: o carte a sufletului credincioșilor. Mântuitorul Iisus Hristos însuși a vorbit despre ea ca despre o scriere reprezentativă, atunci când adresându-se Apostolilor Săi, după înviere, le-a adus aminte că se cuvenea să se împlinescă toate cele scrise despre El în Legea lui Moise, în Profeți și în Psalmi (Luca 24, 44). În contextul în care au fost amplasați aici de către Domnul nostru Iisus Hristos, Psalmii reprezintă cea de a treia grupă de cărți din Biblia ebraică, a hagiografelor sau chetuvim (în traducere - celelalte scrieri ce rămân neîncadrate în primele două grupe: Legea și Profeții). Psaltirea fiind cea mai cunoscută dintre acestea, este amintită în locul lor.

Niciodată această lucrare n-a încetat să se afle în centrul preocupărilor celor dornici de pocaință și mântuire. Interesul prioritar de care s-a bucurat permanent este determinat de bogăția și, în egală măsură, de frumusețea cuprinsului ei. Sfântul Vasile cel Mare evidențiază aceste alese calități ce caracterizează Psaltirea, atunci când scrie în Comentariul său la Psalmi următoarele: "Într-adevăr, altceva ne învață Profeții, altceva Istoricii, altceva Legea, altceva... Proverbele. Cartea Psalmilor însă cuprinde în sine tot ceea ce este mai folositor din toate. Ea proorocește cele viitoare, face aluzii istorice, dă legi pentru viață, arată ce trebuie să facem și, ce să spunem, într-un singur cuvânt, este o adevărată comoară de învățături bune, punând la îndemana fiecăruia, după sângețea lui, tot ceea ce îi este de folos". Într-alt loc, același Sfânt Părinte ne oferă și aceste interesante considerații asupra Psalmilor, scriind: "Câtă învățătură nu poate cineva agonisi din Psaltire? Mareția bărbăției, exactitatea dreptății, însemnătatea înfrânării, desăvârșirea judecății, chipul în care să se mântuiască, dreapta măsură a răbdării, într-un cuvânt, tot felul de binefaceri. Numai aici poate găsi cineva teologia cea desăvârșită, aici profețiile despre întrupare, aici amenințarea judecății celei veșnice, aici nădejdea învierii, aici teama de iad, aici făgăduința mării ce ne așteaptă și descoperirea tainelor celor neajunse. Toate acestea se găsesc în Psaltire ca într-un mare și bogat tezaur".

După Sfântul Atanasie cel Mare, Psaltirea "cuprinde în sine zugrăvite toate simțămintele oricărui suflet omenesc, schimbările și înnoirile lui, așa încât dacă cineva voiește, poate să-și ia și să-și însușească zugrăvirea ce i se potrivește".

Pentru Sfântul Ambrozie, această frumoasă carte este "glasul Bisericii în mărturisirea prin cântare a credinței celei una". La fel de elogios grăiește despre Psaltire și Sfântul Ioan Hrisostom, când spune: "Toate Scripturile sunt sfinte, dar Psalmii au ceva mai mult". Casiodor numește Psaltirea "fântâna nestricată" ce izvorăște veșnic apa cea vie a mântuirii. Varietatea cuprinsului Psaltirii ne îndreptățește să spunem că de altfel nici nu avem de a face cu o carte în accepțiunea obișnuită a acestui cuvânt, adică cu o scriere unitară în alcătuirea ei, ci mai degrabă cu o colecție de texte de o mare diversitate: cântări religioase, imne, meditații, rugăciuni etc, apărute în epoci diferite și din inspirația mai multor autori.

În total sunt 150 de astfel de texte. Se cuvine însă precizat că în afară de textele din această colecție mai întâlnim presărate și în celelalte cărți ale Bibliei, bucăți literare similare cărora le putem atribui, fără nici o ezitare, numirea de psalmi. Spre exemplificare amintim: Cântarea lui Moise din Ieșire cap. 15 ; altă cântare a lui Moise din Deuteronom cap. 32, 1-43; Cântarea Deborei și a lui Barac din Jud. cap. 5; Cântarea Anei din I Sam. cap. I, 1-10, Cântarea de mulțumire a lui David pentru izbăvirea de vrajmași din II Sam. cap. 22; Psalmul de laudă al lui David din I Cronici cap. 16, 8-36; Cântarea de mulțumire din Isaia cap. 12, 4-6; altă Cântare de mulțumire din cartea aceluiași profet, cap. 25; Cântarea celor răscumparați, din Isaia cap. 26; altă Cântare din Isaia cap. 42, 10- 12; Rugăciunea din Ier. cap. 3, 22-25; alte rugăciuni din cartea aceluiași profet de la cap. 10, 23-25; 16, 19-20; 18, 19-22; 20, 12-

18; Rugăciunea de izbăvire a lui Iona din cap. 2 al cărții cu același nume; Psalmul din Miheia cap. 7, 7-10; tânguirile din Plângeri cap. 3 și 5; Psalmii din Iov cap. 5, 9-27; 12, 13-25, etc. Mai bine cunoscuți și mai des utilizați în cadrul cultului public și în rugăciunile particulare rămân însă cei 150 de Psalmi care alcătuiesc cuprinsul Psaltirii. Ei constituie cea mai preferată lectură a credincioșilor. Sunt izvorul cel mai îmbelșugat de cugetări înalte și de sfătuiri folositoare pentru binele sufletesc, personal și comunitar.

În contact cu atitudinea generală, foarte favorabilă Psalmilor, unii critici biblici negativiști au acreditat opinia că aceștia n-ar reprezenta de fapt o prea mare valoare, fiind lipsiți de originalitate. Autorii lor s-ar fi inspirat, atunci când i-au scris, din literatura religioasă a altor popoare, care aveau de mai înainte în cult astfel de texte religioase. Se aduc ca exemple imnele liturgice egiptene, mesopotamiene, feniciene, hitite, asemănătoare ca structură cu Psalmii biblici. Cartea Psalmilor, susțin acești critici, nu poate fi separată de tradiția psalmică orientală. Ea s-a născut în această tradiție fiindu-i tributară. Este mai presus de orice îndoială că Psaltirea aparține într-adevăr, unei tradiții psalmice orientale, dar anularea valorii și originalității Psalmilor biblici pornind de la considerente îndeosebi de ordin formal, reprezintă o atitudine exagerată și abuzivă, izvorâtă din rea credință. Oricine, imparțial și nepărtinitor fiind, va citi cu atenție Psaltirea, va constata că atât ca formă cât și ca fond psalmii biblici sunt net superiori producțiilor literare similare ale altor popoare. Pe când acestea din urmă îi omagiază și îi slăvesc pe regi și pe zei, care nu sunt altceva decât închipuiri ale minții omenești, Psalmii biblici sunt rugăciuni adresate Dumnezeului celui viu, creator al cerului și al pământului, iubitor de oameni și răsplătitor al faptelor lor după dreptate. Acești Psalmi nu sunt numai creație și operă omenească ci, în primul rând, operă dumnezeiască pentru că poartă amprenta inspirației divine. Duhul Sfânt, prin tainica lucrare a harului Său, a făcut să tresalte cele mai sensibile corzi ale sufletului unor aleși ai Săi care, exteriorizând profundele lor trăiri interioare, au alcătuit aceste armonioase și prea frumoase cântări, recunoscute prin originalitatea lor. O dovadă în sensul că Duhul Sfânt este principalul autor al Psalmilor ne este oferită de către Regele și Proorocul David, care simțind o putere coborând de sus asupra sa, mărturisește: "Duhul Domnului grăiește prin mine și cuvântul lui este pe limba mea" (II Sam. 23, 2).

Geneza Psalmilor trebuie căutată prin urmare în cercurile de gândire scripturistică vechitestamentară. Numai încadrată în Biblie, Psaltirea se află în contextul ei firesc. Ruptă de acest context, ea își pierde sensul și valoarea. Timpul alcătuirii Psalmilor nu este același cu momentul apariției Psaltirii în canon. Acest moment a fost precedat de o circulație sporadică și limitată a unor psalmi, respectiv a primilor psalmi, între credincioșii iudei și mai cu seamă între leviții care slujeau la lăcașul sfânt din Ierusalim. Curând după aceea, s-a procedat la colecționarea psalmilor existenți spre a putea fi mai ușor folosiți în cult. În general, se acceptă ca perioadă de început a colecționării psalmilor epoca reorganizării cultului în Israel, care coincide cu redistribuirea preoților și a leviților la slujbă și cu construirea templului, fapte petrecute în vremea regilor David și Solomon. Până la acel moment, cultul avea un caracter preponderent sacrificial, precum rezultă din informațiile pe care le deținem din Pentateuhul lui Moise și cărțile cu caracter istoric. Astfel, despre Avraam, Isaac și Iacob ni se spune că aduceau adeseori, pe altare ridicate de ei, sacrificii de miei, iezi și viței. Pe lângă acestea făceau juruințe și rosteau binecuvântări pentru toți membrii familiei lor. Același cult l-au practicat și evreii în Egipt. Ei cereau voie lui faraon spre a se depărta periodic în pustie și a aduce acolo sacrificiile de animale, după cum au moștenit și preluat obiceiul de la înaintași. Odată cu construirea cortului sfânt, toate practicile religioase au fost legiferate, dar și de această dată referirile vizează în exclusivitate sacrificiile sângeroase, precizându-se felurile, calitatea și modalitatea săvârșirii lor. Situația se menține aceeași și în epoca Judecătorilor. Despre Samuel, de pildă, care a fost ultimul Judecător, ni se spune că cerceta pe rând Betelul,

Ghilgalul și Mitpa, unde aducea sacrificii și judeca pricinile ce se iveau în sânul poporului (I Sam. cap. 7). Tot astfel proceda și în Rama, unde își avea domiciliul.

Abia în timpul lui David cultul a dobândit o nouă dimensiune și anume cea doxologică. Acest rege priceput în cântatul la harfă (vezi I Sam. 16, 18-23; 18, 10; Amos 6, 5) și dăruit cu harul poeziei a introdus cântarea Psalmilor la Cortul Sfânt. Iată o informație clară în această privință: "Astfel au adus chivotul Domnului și l-au așezat în mijlocul cortului pe care-l facuse David pentru el (în Ierusalim) și au înălțat lui Dumnezeu arderi de tot și jertfe de pace... Apoi a pus David la slujbă înaintea chivotului Domnului din leviți, ca să preaslavească, să mulțumească și să preainalțe pe Domnul Dumnezeu lui Israel... A pus de asemenea pe preoți... să sune neconținut din trâmbițe înaintea chivotului legământului lui Dumnezeu. În această zi, David, pentru prima oară a dat prin Asaf și frații lui următorul psalm de laudă Domnului: "Laudați pe Domnul și chemați numele Lui..." (I Cronici 16, 1.4.6.7). Informația are în vedere deci, tocmai momentul în care David a purces la reorganizarea cultului, aducând chivotul Legii în Ierusalim, noua capitală a regatului său. Cu acest prilej a compus el primul psalm, pe care l-a încredințat apoi leviților să-l execute, acompaniat de harfă. Cântarea Psalmilor la templu a fost socotită permanent o rânduială a lui David (vezi Ezra 3, 10-11). Dulcelui cântareț al lui Israel îi sunt atribuiți 73, iar după Septuaginta 84 de psalmi. Acești psalmi sunt: 1-40, 50-71, 85, 90, 92-103; 107-109; 132; 137-144. Rabinii atribuiau lui David întreaga Psaltire. Punctul lor de vedere a fost împărțit și de către unii Sfinți Părinți și scriitori bisericești precum: Sfântul Ioan Hrisostom, Sfântul Ambrozie, Fericitul Augustin, Teodoret de Cir.

O lectură atentă a Cărții Psalmilor ne va ajuta să ne dăm seama ca într-adevăr este vorba de mai mulți autori. Spre aceeași constatare ne conduc și titlurile psalmilor, care indică pe lângă David și numele altor autori. Vom întâlni astfel numele lui Asaf, un levit contemporan cu David, maestru de cântare la templu, căruia îi sunt atribuiți psalmii: 49, 72, 73, 74-82. Acești psalmi au un pronunțat caracter național. Cuprind multe aluzii la istorie, la evenimente mai însemnate din epoca de glorie a poporului biblic. Stilul lor este autoritar, pe alocuri vehement. După opinia unor cercetători, sub numele lui Asaf s-ar ascunde de fapt o familie de leviți, a cărei activitate literară s-ar fi întins asupra mai multor secole (aproximativ din perioada asiriană, până în perioada babiloneană).

Un alt nume sub patronajul căruia sunt puși mai mulți psalmi este cel al fiilor lui Core, cântăreți și portari la templul din Ierusalim, precum rezultă din II Cronici 20, 19. Aceștia le sunt atribuiți psalmii: 41-48; 83-87. Acești psalmi sunt apreciați ca fiind cele mai frumoase piese ale Psaltirii, distingându-se prin simplitatea lor, prin forma studiată și perfectă din punct de vedere poetic, iar din punctul de vedere al sentimentelor printr-o mare iubire față de templu și față de Ierusalim. Între autori mai sunt menționați Heman și Etan Ezrahitul, ambii fiind leviți rânduiți de David să conducă cântarea la cortul sfânt (date despre ei vezi în Geneza 38, 30; I Regi 4, 31, I Cronici 6, 33; 15, 17; 16, 41; 25, 1). Fiecare dintre ei au scris câte un psalm, primul - psalmul 87, iar al doilea - psalmul 88. Și numele profeților Agheu și Zaharia apar menționate între ale autorilor de psalmi. Lor li se recunoaște paternitatea asupra psalmilor 145-148. Între autori este trecut și Moise cu psalmul 89, precum și Solomon cu psalmii 71 și 126. Unui anonim din timpul regelui Iezechia (sec. VIII î.d.Hr.) i se atribuie psalmul 91, iar unui "necăjit" care nu se știe în ce vreme a trăit, i se recunoaște autoritatea asupra psalmului 101. Tot un anonim va fi scris și psalmii: 104-106, 112-118; 134-136; 149, 150, al căror titlu este redat prin cuvântul "Aliluia". Despre psalmul 111 se știe că a fost scris de un anonim din vremea lui Neemia. Un evreu sau chiar mai mulți din diaspora au scris psalmii intitulati "O cântare a treptelor", care se executau cu ocazia pelerinajului la Ierusalim. Acești psalmi sunt: 119-133. Scriși fiind în timpuri diferite și de către autori diferiți, toți acești psalmi au fost adunați în colecții succesive și pștrați la templul sfânt, unde erau cântați sau recitați în cultul zilnic ori la sărbători. Cea mai mare parte a fost scrisă și colecționată înainte de exil. După

exil, preotul Ezra este cel care reconstituie și completează cu psalmii ce s-au scris ulterior în colecția anterioară exilului.

În forma în care o avem azi, Cartea Psalmilor există deja în secolul III-ir î.d.Hr. deoarece o avem în întregime cuprinsă în Septuaginta, a cărei traducere s-a efectuat în aceste două secole. Traducătorii au preluat-o astfel din Biblia ebraică cu adaosul, în final, al psalmului 101, necanonic și absent în varianta ebraică. O altă dovadă în legătură cu aceasta ne parvine prin intermediul Introducerii la cartea necanonică a înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah, ce datează din secolul al II-lea î.d.Hr. și care amintește Cartea Psalmilor, alături de celelalte cărți canonice ale Vechiului Testament, încadrând-o în grupa "Chetubim". Destinația cu preponderență cultică a Psaltirii se deduce între altele și din împărțirea ei în cinci cărți, în analogie cu cărțile Pentateuhului, fiecare dintre ele terminându-se cu o doxologie. Din punct de vedere schematic împărțirea se prezintă astfel:

Cartea I: (ps. 1-41), cu doxologia: "Binecuvântat este Domnul, Dumnezeul lui Israel din veac și până în veac. Amin. Amin".

Cartea a II-a: (ps. 42-72), cu doxologia: "Binecuvântat este Domnul Dumnezeu, Dumnezeul lui Israel, singurul care face minuni. Și binecuvântat este numele slavei Lui în veac și în veacul veacului; Și se va umple de slava Lui tot pământul. Amin. Amin".

Cartea a III-a: (ps. 73-89), cu doxologia: "Binecuvântat este Domnul în veci. Amin. Amin".

Cartea a IV-a: (ps. 90-106), cu doxologia: "Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel, din veac și până în veac, tot poporul să zică: Amin. Amin".

Cartea a V-a: (ps. 107-150), fără doxologie. Această împărțire aparține vechilor evrei după cum mărturisește Fericitul Ieronim, atunci când scrie: "In quique volumina Psalterium apud Hebraeos divisum est". Ea ne sugerează și o cronologie aproximativă a psalmilor. În acest fel se crede că psalmii din prima carte, ce aparțin lui David, au fost colecționați chiar de către el sau cel puțin din porunca sa, cu scopul de a fi utilizați la templu. Și dintre psalmii cărții a doua, o bună parte au fost scriși de David, iar restul de fiii lui Core. Colecția acestor psalmi s-a făcut în timpul regelui Iezechia (716-687 î.d.Hr.). Oamenii acestui rege s-au ocupat și de încheierea colecției cărții Proverbelor, precum rezultă din cap. 25, 1 al însăși acestei lucrări unde citim: "Și acestea sunt pildele lui Solomon pe care le-au adunat oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda". Un interes similar trebuie să fi manifestat ei și față de psalmi. Aceiași oameni au început probabil să adune la un loc și psalmii din cea de a treia carte. Munca lor a fost apoi continuată de alții fără ca această carte să fi fost încheiată înainte de întoarcerea din exil. Cartea a IV-a înglobează câțiva psalmi mai vechi și foarte mulți din epoca exilului și după exil. Ultima carte se compune din câțiva psalmi ai lui David, lăsați la o parte de colecționarii precedenți, precum și din alți psalmi, în majoritate din epoca celui de al doilea templu, adică de după exil.

Ca gen literar, psalmii aparțin poeziei lirice, iar tehnica de versificație folosită de autori este aceea a strofei și antistrofei, adică a paralelismului care opune nu atât un vers altui vers, cât mai ales un tablou altui tablou, în același poem. Astfel, psalmul 1, spre exemplu, înfățișează succesiv soarta dreptului și a păcătosului; Psalmul 21/22 prezintă la început suferința Robului lui Dumnezeu, iar mai apoi îndurarea lui Dumnezeu față de El, etc. Cuprinsul Psalmilor este, precum am spus, foarte variat. Este imposibil a da o clasificare logică a Psalmilor după cuprinsul lor, fiecare psalm cuprinzând teme atât de diferite și diverse. Totuși, ținând cont de ideea principală din fiecare psalm, putem încerca o clasificare aproximativă, precum urmează: Psalmi dogmatici sau de adorare. În general, acești psalmi sunt adevărate imne închinare lui Dumnezeu, cu evidențierea atributelor Sale. Așa de pildă avem psalmul 144 unde este celebrată veșnicia dumnezeiască ("împărația Ta este împărația tuturor veacurilor, iar stăpânirea Ta din neam în neam"). Despre același lucru se tratează în psalmul 89/90, unde citim: "Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri care a trecut și ca straja nopții". În psalmul 17 este pusă în lumină măreția ori majestatea divină: "De

strălucirea feței Lui norii au fugit, glasul Lui prin grindină și cărbuni de foc...". Tot despre același lucru tratează și psalmii: 28, 45, 46, 47, 49, 65, 67, 76, 92, 93, 95, 96, 110, 113 etc. Sfințenia lui Dumnezeu este arătată în psalmii 23 și 33. În psalmul 138 se vorbește despre preștiință și atotștiință dumnezeiască. Bunătatea lui Dumnezeu este evidențiată în psalmii: 33, 47, 50, 99, 112, 144. Dreptatea dumnezeiască este pusă în lumină în psalmii: 10, 17, 35, 49, 74, 75, 118. Psalmul 8 vorbește despre valoarea omului și superioritatea sa în raport cu celelalte creaturi. Psalmul 18/19 ne prezintă un tablou restrâns al creației, pe când psalmul 103/104 prezintă dezvoltat același tablou. Aici este înfățișată și Providența dumnezeiască. Psalmii 80/81 și 134/135 condamnă deșertăciunea închinării la idoli. În general, psalmii dogmatici sunt "ecoul fidel al întregii revelații mozaice asupra firii și însușirilor lui Dumnezeu, ei nu spun nimic care să nu fi fost deja explicit expus în Pentateuh". Ceea ce realizează acești psalmi este prezentarea mai concretă și mai penetrantă a doctrinei revelate.

Psalmii de cuprins moral

Superioritatea Legii Domnului este expusă în a doua jumătate a psalmului 18 ("Legea Domnului este fără prihană..."), ca și în lungul poem alfabetic al psalmului 118. Portretul dreptului este descris în psalmii: 14/15, 23/24, 61/62, 111/ 112, 113, 121, 127, iar al hulitorului și al păcătosului este conturat în psalmii: 1, 11/12, 13/14, 51, 57. Diferența de conduită a unuia și a celuilalt este indicată în psalmii: 5, 14, 26, 38, 48, 124. Chipul păcătosului pocăit este înfățișat în celebrul, psalm 50. Datoriile judecătorilor sunt amintite în psalmul 81/82, iar ale guvernatorilor în psalmul 100. Pedepsele și răsplătirile divine sunt expuse în psalmii: 1, 9, 35, 51, 72/73, 80/81, 91/92. Psalmul 49 insistă asupra necesității cultului intern. 3. Psalmii (rugăciuni) de mulțumită și de cerere. Mulți psalmi constituie adevărate rugăciuni înălțate către Dumnezeu pentru binefacerile revărsate cu îmbelșugare peste poporul său (psalmii: 45, 47, 65, 67, 75, 80, 97, 123, 125, 128, 149). Binefacerile dumnezeiești și acțiunea proniatoare ce se manifestă și către indivizi, în particular, sunt de asemenea evidențiate în psalmi de mulțumire precum: psalmii 22, 33, 35, 90, 102, 115, 144, 145. În alți psalmi se aduce mulțumire pentru bogăția roadelor pământului (psalmii 64 și 84). Rugăciuni de mulțumire pentru scăparea din necazuri și strâmtorări se exprima în psalmii: 9, 17, 20, 29, 74, 106, 117, 120, 137, 143. Marea milostivire dumnezeiască este lăudată în psalmul 102. Cel mai mare număr de psalmi sunt prin excelență rugăciuni de cerere ce pot fi folosite în orice împrejurare. Astfel sunt psalmii: 3, 4, 5, 7, 16, 25, 27, 30, 34, 40, 43, 51, 53, 54, 55, 58, 59, 63, 69, 85, 108, 124, 128, 139, 141, 142. Mulți psalmi îi vizează pe vrăjmașii lui Israel, care au invadat în nenumărate rânduri țara și au săvârșit multe nelegiuiri. Împotriva lor se cere răzbunarea dumnezeiască (psalmii 73, 78, 79, 82). În psalmii 19, 60, 119, 120, 140 se cer haruri speciale pentru felurite împrejurări ale vieții. Psalmul 11 este o rugăciune pentru scăparea din nevoi, iar psalmii 12, 87, 101, 122, 142 sunt cereri ale unui suflet în restrițe. În alți psalmi se dă expresie dorinței sincere de a vedea sau a fi în preajma templului lui Dumnezeu (psalmii 41, 62, 83, 121). Psalmii de încredințare proniei dumnezeiești sunt următorii: psalmii 26, 46, 61, 70, 89, 90.

Psalmi de pocăință

Psalmul 50 este considerat primul act de pocăință pe care îl face David după căderea în păcat. Psalmul 31, scris după obținerea iertării de către Dumnezeu celebrează bucuria nevinovației recâștigate. În psalmul 6, scris în timpul revoltei lui Absalom se cere eliberarea din necazuri, pe care David le pune în legătură cu păcatele sale anterioare. Prin psalmul 37, David se roagă din nou lui Dumnezeu să-l scape din încercările care l-au copleșit în ultimele sale zile. În psalmul 142 se abandonează în fața lui Dumnezeu care l-a pedepsit. Psalmul 101 este rugăciunea evreilor duși robi în Babilon, prin care cer Domnului Dumnezeu eliberarea.

În psalmul 129, scris după reîntoarcerea din exil, ei îl roagă pe Dumnezeu să-i trateze cu milostivire, nu după faptele săvârșite.

Psalmii istorici

Sunt veritabile poeme ce vizează etapele principale ale istoriei lui Israel, cu scopul de a se trage concluzii de ordin moral. În psalmul 77 Asaf descrie perioada eliberării evreilor din robia egipteană și a rătăcirii lor prin pustia Sinai, cu arătarea tuturor dovezilor de fidelitate din partea lui Dumnezeu față de poporul Sau. Și psalmul 104 istorisește aceleași binefaceri revărsate asupra lui Israel până la reșezarea în Canaan. Psalmul 105 descrie alternativ necredințioșia lui Israel și marea milostivire a lui Dumnezeu, din aceeași perioadă Psalmul 136 este un psalm scris în timpul exilului babilonic, el reflectând vremurile de restriște pe care le-au cunoscut evreii în starea de robie. Alți psalmi amintesc mai mult sau mai puțin explicit faptele istorice cu prilejul cărora au fost compuși. Astfel, psalmul 70/71 s-a scris în timpul invaziei lui Nabucodonosor iar psalmul 107 - după eliberarea din captivitate.

Psalmi liturgici

Acest nume se dă acelor psalmi care au fost compuși în mod special pentru ceremoniile religioase ori pentru serviciul de la templu. Astfel avem: psalmul 14 care amintește condițiile cerute pentru a fi admis la sanctuar. Psalmul 23 era recitat în toate ocaziile când un cortegiu procesional se apropia de templu. Psalmul 65 se citea la aducerea unei jertfe, iar psalmul 67 la reîntoarcerea sicriului Legii la cortul sfânt după o victorie raportată împotriva năvălitorilor sau răufăcătorilor. Cea mai mare parte a psalmilor din cărțile a IV-a și a V-a au acest caracter liturgic. De altfel, chiar dacă nu toți psalmii au avut de la început o destinație liturgică, până la urmă, atât în sinagogă cât și în Biserică, ei au dobândit o astfel de întrebuințare. Diferite indicații pe care le găsim în titlurile unor psalmi dezvăluie de asemenea caracterul lor liturgic. Așa de exemplu la începutul unor psalmi se întâlnește notat cuvântul "Alamot" - ceea ce indică modalitatea cântării lor pe o voce de tenor (vezi Psalmul 45). Alții au marcat cuvântul "Ghitit", de la un instrument muzical cu care era acompaniată cântarea acestor psalmi (ex. psalmii 8, 80, 83). Alți psalmi au indicația "machalat" - ceea ce se pare ca înseamnă "fluier", deci acești psalmi trebuiau executați cu acompaniament de fluier (ex. psalmii 52 și 87). Cuvântul "mictam" de la începutul unor psalmi indică genul cântării, adică o cântare excelentă sau deosebită. Șase psalmi poartă această suprascriere. Cuvântul "mizmor" se traduce cu "cântare ritmică" și el se află în fruntea a 57 de psalmi. Expresia "le menateah" - constituie un indiciu pentru dirijorul de cor de felul cum trebuie executată cântarea unor psalmi. Cincizeci și cinci de psalmi au această indicație. Cuvintele "nechiot" și "neghinot" definesc alte două genuri de psalmi liturgici și anume cei desemnați prin prima numire trebuind a fi acompaniați de fluier, ceilalți de un instrument cu coarde. Psalmul 7 are drept indicație liturgică termenul "sigaion" ceea ce se traduce cu cântare ditirambică. Cuvântul "sir", acolo unde se află, indică faptul că psalmul respectiv trebuie cântat, nu recitat. Cuvântul "siminit" arată că psalmul trebuie executat în "octava gravă". Suprascrierea "tehilah" se traduce cu "cântare de lauda", iar cea de "tohad" cu cântare de mulțumită (vezi Psalmi 29 și 144).

Psalmii mesianici

Sunt desigur cei mai importanți din întreaga psaltire. Caracterul lor mesianic este atestat de către însuși Mântuitorul Iisus Hristos ori de către autorii biblici neotestamentari. Se împart în două categorii: psalmi direct și indirect mesianici. Din prima categorie fac parte psalmii 2, 21, 45, 71, 109, și o parte din psalmul 15. Psalmii indirect mesianici sunt: psalmii 8, 18, 34, 39, 40, 67, 77, 96, 101, 108, 116, 117. Se numesc indirect sau tipic mesianici pentru că ei îl simbolizează pe Mesia prin persoanele de care fac amintire.

Psalmii treptelor sau cântarea treptelor (sir ha maalot)

Cincisprezece psalmi, de la psalmul 119 la psalmul 133, poartă acest titlu. După cea mai verosimilă explicație, acești psalmi erau cântați de pelerinii iudei atunci când se apropiau de Ierusalim, ținta pelerinajului lor. Orașul sfânt este într-adevăr așezat pe un loc mai înalt al Țării Sfinte și anume în munții Iudeii, încât toți cei ce se îndreptau spre el spuneau obișnuit că "urcă la Ierusalim" (a se vedea: Matei 20, 18; Marcu 10, 32; Luca 2, 42; Ioan 2, 18). Cuprinsul acestor psalmi este adecvat scopului pentru care au fost alcătuiți. Astfel, psalmul 120 îi asigură pe pelerini că Dumnezeu veghează asupra lor; psalmul 121 exprimă bucuria sosirii în cetatea sfântă; prin psalmul 123 se aduce mulțumire lui Dumnezeu pentru scăparea de pericole în călătoria săvârșită până la Ierusalim; psalmul 127 amintește binecuvântările rezervate celor care îl slujesc pe Domnul; psalmul 128 este un imn de preamarire al muntelui sfânt (Sionul). Psalmul 130 este o cântare de umilință. Psalmul 132 exprimă bucuria pelerinilor de a se fi adunat la un loc cu frații lor de un sânge și o credință. Cuprinsul său este de o frumusețe și o profunzime inegalabile: "Iată acum ce este bun și ce este frumos decât numai a locui frații împreună! Aceasta este ca mirul pe cap, care se coboară pe barbă, pe barba lui Aaron, care se coboară pe marginea veșmintelor lui. Aceasta este ca roua Hermonului, ce se coboară pe munții Sionului, că unde este unire acolo a poruncit Domnul binecuvântare și viață până în veac". Psalmul 133 este un îndemn din partea pelerinilor adresat preoților și leviților de a îndeplini cu toată conștiinciozitatea slujirea lor la templu, ca unii care au acest privilegiu deosebit de a fi permanent în casa Domnului Dumnezeu. Iată, prin urmare cum, în întregime acești psalmi au fost desemnați să acompanieze călătoria celor din împrăștiere la Ierusalim. S-a spus pe bună dreptate că Psaltirea este prescurtarea întregii Sfinte Scripturi "sub cea mai ilustrativă și mai strălucitoare formă". Încercarea de a reda în sinteză principiile doctrinei, ce se degajă din ansamblul ei, este un lucru cât se poate de anevoios. Economia acestui studiu nu ne permite decât să purcedem la expunerea în linii generale a doctrinei psalmilor.

Cum este de presupus, prima temă asupra căreia se cuvine să ne îndreptăm preocupările este învățătura despre Dumnezeu sau teologia psalmilor, în sens restrâns. În legătură cu această stau toate celelalte teme de doctrina sau morală. De reținut că elementele de bază ale teologiei psalmilor, adică ale învățaturii despre Dumnezeu sunt de origine biblică. Izvorul lor este revelația mozaică. Psalmiștii n-au făcut altceva decât să se inspire din ceea ce Moise a scris în cărțile sale despre Dumnezeu, pe baza viziunilor ce le-a avut. Psalmii sunt rugăciuni, cântări de laudă sau cereri adresate acestui Dumnezeu revelat în rugul de foc ce nu se mistuia, sau pe Muntele Sinai în mijlocul fulgerelor și al tunetelor, ori în stâlpul de foc și norul luminos care i-au călăuzit pe evrei în toată vremea rătăcirii prin pustie. "Acesta este Dumnezeul nostru - va mărturisi psalmistul - care a încheiat legământul Său cu Avraam și jurământul Său cu Isaac... Care l-a trimis pe Moise robul Său și pe Aaron alesul Său" (Ps. 104, 7, 9, 25). Este Dumnezeul "părinților noștri" care au nădăjduit întru El și pe care i-a izbăvit (ps. 21, 4). Întreaga creație proclamă existența și măreția acestui Dumnezeu și psalmistul sesizează mesajul pe care cerul și pământul îl transmit despre Creatorul lor. El înregistrează acest mesaj și îl vestește la rândul său cu aceeași solemnitate: "Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria. Ziua zilei spune cuvântul și noaptea nopții vestește știință. Nu sunt graiuri, nici cuvinte, ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor" (ps. 18, 1-4). Un adevăr esențial în legătură cu Dumnezeu pe care psalmii îl pun în evidență cu pregnanță este unicitatea Sa. Monoteismul se află înscris în nenumărate locuri din Psaltire. "Cine este Dumnezeu în afară de Domnul? - se întreabă psalmistul - Și cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru?"

Dumnezeu, Cel ce ma încinge cu putere și a pus fără de prihană calea mea, Acela este singurul Dumnezeu" (ps. 17, 34-35). Acest unic Dumnezeu este Creatorul cerului și al pământului: "Dintru început Tu, Doamne, pământul l-ai întemeiat și lucrul mâinilor Tale sunt cerurile" (ps. 101, 26). Atotputernicia Sa se vădește în aceea ca aduce totul la existență nu prin efort, ci doar prin simpla manifestare a voinței Sale: "El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-au zidit" (ps. 32, 9). Puterea creatoare a lui Dumnezeu este dovada divinității Sale. Zeii neamurilor nu sunt dumnezei adevărați tocmai pentru faptul că n-au creat nimic: "Căci toți dumnezeii neamurilor sunt idoli, iar Domnul cerurile a făcut" (ps. 95, 5). Categoriile temporale și spațiale nu se pot aplica lui Dumnezeu deoarece: "A Ta este ziua și a Ta este noaptea. Tu ai întocmit lumina și soarele. Tu ai făcut toate marginile pamantului, vară și primăvară Tu le-ai zidit" (ps. 73, 17-18). Neschimbabilitatea și veșnicia sunt însușiri definitorii ale Ființei divine, celei mai presus de timp și spațiu, în acest sens psalmistul scrie: "Împărăția Ta este împărăția tuturor secolelor, iar stăpânirea Ta din neam în neam" (ps. 144, 13). Dar Dumnezeu nu este numai creatorul lumii ci și proniatorul ei. Ideea că Dumnezeu poartă de grijă de creaturile Sale este familiară psalmilor. Psalmul 103, prin excelență, înfațșează creația și providența ca două acțiuni dumnezeiești ce se conjugă. În acest fel, Dumnezeu creează pământul, dar tot El îl întărește și îl cârmuiește prin legile Sale, încât acesta nu se va clatina în veacul veacului (ps. 103, 6). Dumnezeu adapă toate fiarele câmpului prin izvoarele pe care le-a rânduit să iasă din mijlocul munților. El a făcut "să răsară iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor". "Toate către Tine așteaptă să le dai lor hrană la bună vreme - conchide psalmistul. Dându-le Tu lor, vor aduna; deschizând Tu mâna Ta, toate se vor umple de bunătați. Dar întorcându-Ți Tu fața Ta, se vor tulbura; lua-vei duhul lor și se vor sfârși și în țărână se vor întoarce. Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului" (ps. 103, 28-31). Purtarea de grijă a lui Dumnezeu se manifestă în special față de oameni și îndeosebi față de cei săraci și în suferință. Astfel, Domnul este "scăparea săracului și ajutor la vreme potrivită celor din necazuri" (ps. 9, 9). În El se încrede săracul iar orfanului i-a stat totdeauna în ajutor (ps. 9, 34). Domnul stă mereu de-a dreapta celui neprihănit, ca să nu se clatine (ps. 15, 8). El are dragostea păstorului pentru oile sale: "Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi. La loc de pășune, acolo m-a sălășluit, la apa odihnei m-a hrănit. Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății... Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine ești" (ps. 22, 1-4). Pe fiii oamenilor îi ocrotește "sub umbra aripilor Sale" (ps. 35, 7). În orice împrejurare și în orice loc Dumnezeu este prezent cu purtarea Sa de grijă față de fiecare om: "Tu m-ai zidit și ai pus mâna Ta peste mine... Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi? De mă voi sui la cer, Tu acolo ești. De mă voi pogorî în iad, Tu de față ești. De voi lua aripile mele de dimineață, și de mă voi așeza la marginile mării, și acolo mâna Ta mă va povațui și mă va ține dreapta Ta" (ps. 138, 5, 7-10). El veghează fără încetare asupra comportării tuturor, fără excepție: "Din înălțimea cerului Domnul privește, îi vede pe toți fiii oamenilor. Din locașul Său, cel gata dintotdeauna, privește spre toți cei ce locuiesc pământul, El care a zidit îndeosebi inimile lor și care pricepe toate lucrurile lor" (ps. 32, 13-15). În ce chip îngrijește și-i păzește un tată pe fiii săi, așisderea face și Domnul pentru cei ce se tem de El (ps. 102, 13). Dar dacă Dumnezeu este atotbun și ocrotitor al creaturilor Sale, El este în egală măsură și drept și va cere la momentul potrivit fiecăruia socoteală pentru faptele sale. Dreptatea este o însușire dumnezeiască care nu este anulată prin iubirea sau bunătața Sa. "Dumnezeu va judeca popoarele" declară sentențios psalmistul (ps. 7, 8). El "cearcă inima și răunchii tuturor". "A gătit scaunul Său de judecată și va judeca lumea, cu dreptate va judeca popoarele" (ps. 9, 7-8 ; vezi și ps. 95, 13; 97, 9). Ideea aceasta este reluată și în alți psalmi precum în psalmul 10, 5, 7, unde citim: "Domnul cercetează pe cel drept și pe cel păcatos... Că este drept Domnul și dreptatea a iubit, și fața lui spre cel drept privește". El va da fiecăruia, la momentul potrivit, după faptele sale (ps. 17, 25-28) și întru dreptatea Sa îi va ridica pe unii și îi va coborî pe alții

(ps. 74, 8). Cu toate că nutrește o afecțiune paternală pentru Israel, Dumnezeu voiește de asemenea binele și pentru celelalte neamuri. El poartă de grijă de ele și le va aduce într-o zi în situația de a recunoaște împărația Sa ("Și își vor aduce aminte și se vor întoarce la Domnul toate marginile pământului. Și se vor închina Lui toate semințiile neamurilor. Că a Domnului este împărația și El stăpânește peste neamuri" - ps. 21, 31-33; "Neam și neam vor lauda lucrurile Tale și puterea Ta o vor vesti. Mareția slavei sfințeniei Tale vor grăi și minunile Tale vor istorisi... Pomenirea mulțimii bunătății Tale vor vesti și de dreptatea Ta se vor bucura... Slava împărației Tale vor spune și de puterea Ta vor grăi" (ps. 140, 4, 5, 7,11,12). Ar fi nejustificată încercarea de a reda, fie și în linii generale, învățătura despre Dumnezeu sau teologia psalmilor dacă am omite prezentarea unui aspect important al ei și anume învățătura despre Mesia. Acest aspect se încadrează perfect în ansamblul învățăturii despre Dumnezeu. Desigur că și sub acest raport, principalele date revelaționale le găsim tot în Pentateuhul lui Moise și mai ales la profeți. Psalmii îmbogățesc aceste date și aduc în plus elemente cu totul noi. Dacă, de pildă, până în vremea lui David se știa despre Mesia că va fi un om" investit cu o înaltă forță spirituală, care va ieși din tribul lui Iuda și va apare într-o epocă încă nedeterminată, acum, din scrisul regelui psalmist aflăm că de fapt Mesia va fi mai mult decât un om, va fi chiar Fiul lui Dumnezeu. Adevărul acesta este dezvăluit în două locuri din psalmi: în psalmul 2, 7, unde citim: "Zis-a Domnul către mine: Fiul Meu ești tu. Eu astăzi te-am născut" și în psalmul 109, 3, unde iarăși citim: "Din pânțele mai înainte de luceafăr te-am născut". Expresiile "astăzi" și respectiv "mai înainte de luceafăr" pun în evidență nașterea din veci a Fiului din Tatăl. În virtutea filiației Sale divine, Mesia se arată întru toate supus Tatălui și gata pentru a împlini orice slujire. Psalmistul consemnează vocația spre slujire a lui Mesia când scrie: "Dar pentru că mi-ai întocmit trup... iată vin! Ca să fac voia Ta, Dumnezeul meu, am dorit și Legea Ta înlăuntrul inimii mele să fie" (ps. 39, 3, 11). Mai ales aspectul de jertfă al lucrării mesianice este evidențiat în psalmi. În această privință vom găsi referiri de o surprinzătoare precizie la unele momente ale activității lui Mesia, precum este momentul supremei Sale dăruiri pentru mântuirea tuturor. Astfel, citind spre exemplu psalmul 21, 18, 20, vom rămâne cu impresia că citim o pagină din Evanghelie. Vorbind în numele lui Mesia, psalmistul scrie: "Străpuns-au mâinile mele și picioarele mele... împărțit-au hainele mele loruși și pentru cămașa mea au aruncat sorți". Același psalm începe de altfel cu cuvintele: "Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit" - exclamație pe care a rostit-o Domnul nostru Iisus Hristos înainte de a-și da duhul, răstignit fiind pe cruce. Este cazul să arătăm aici că Duhul Sfânt, care cunoaște din veșnicie, în cele mai mici amănunte, desfășurarea lucrării mântuitoare, pe care o va săvârși Iisus Hristos, pe pământ, la plinirea vremii, a dezvăluit cu mult înainte unele aspecte ale acestei lucrări, mergând până la a reda amănunte precum sunt aceste cuvinte pe care Domnul Iisus Hristos le-a rostit într-adevăr pe cruce și pe care unii din cei ce-L batjocureau, neînțelegându-le le-au interpretat în sensul că îl striga pe Ilie (vezi Matei 27, 46-49). Psalmul 68 releva de asemenea zbuciumul interior de care are parte Mesia în vremea patimilor Sale. "Mântuiește-mă Dumnezeule - se roagă El - că s-au înmulțit mai mult decât perii capului meu cei ce mă urăsc în zadar. Întăritu-s-au vrășmașii mei, cei care mă prigonesc pe nedrept. Că pentru Tine am suferit ocară, acoperit-a batjocura obrazul meu... Râvna casei Tale m-a mâncat și ocările celor ce te ocărăsc pe Tine au căzut asupra mea... împotriva mea grăiau cei ce ședeau în porți și despre mine cârteau cei ce beau vin... Și mi-au dat spre mâncarea mea fiere și în setea mea m-au adăpat cu oțet". Și psalmul 15, mai ales în partea finală, îl are în vedere tot pe Mesia în suferință. Astfel citim: "Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, și nu vei îngădui ca cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea". Este evidentă aluzia la îngroparea Domnului Iisus Hristos și la coborârea Sa cu sufletul la iad. Dar nu lipsesc din psalmi nici referirile la biruința pe care Mesia o va repurta în final. Umilința, chinurile la care va fi supus și moartea pe cruce vor fi succedate de preamărirea Sa, în veșnicie. Toate neamurile îl vor recunoaște de Mântuitor al lor, iar

împărația Sa se va întinde de la o margine la alta a lumii. în acest sens, psalmistul scrie: "Răsări-va în zilele Lui dreptatea și mulțimea păcii, cât va fi luna. Și va domni de la o mare până la alta și de la râu până la marginile lumii... Și va fi viu... Și se vor ruga lui pururea; toată ziua îl vor binecuvânta. Fi-va belșug de pâine pe pământ până în vârful munților, înălța-se-va mai presus decât Libanul rodul său; și vor înflori cei din cetate ca iarba pământului. Fi-va numele Lui binecuvântat în veci cât va fi soare le va rămâne numele Lui și se vor binecuvânta în el toate semințiile pământului, toate neamurile îl vor ferici pe el..." (ps. 71, 7. 8, 15, 16, 17).

O altă temă esențială ce intră în alcătuirea a ceea ce numim doctrina Psalmilor este antropologia. După Dumnezeu și Mesia, omul este prezența cea mai frecventă în cei 150 de psalmi. Astfel "teologia" sau învățătura despre Dumnezeu se îmbină strâns cu "antropologia" sau învățătura despre om. Cum este înfățișat omul în Cartea Psalmilor ? De la început trebuie să spunem că viziunea antropologică a autorilor de psalmi este cât se poate de elevată și echilibrată în același timp, omul fiind înfățișat ca o creatură plină de demnitate, dar și ca o ființă a cărei existență este limitată. Primul aspect este evidențiat în psalmul 8, 5-8, unde psalmistul, impresionat fiind de poziția înaltă hărăzită omului de către Dumnezeu exclamă: "Ce este omul că îți amintești de el și fiul omului că îl cercetezi pe el? L-ai micșorat cu puțin decât pe îngeri, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el. L-ai pus pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale, toate le-ai pus sub picioarele lui". Ideea avansată în acest text este aceea a sacerdoțiului uman, a menirii cu totul aparte a omului de a stăpâni și conduce cu înțelepciune și responsabilitate întreaga creație către destinul ei final.

Reversul acestei concepții optimiste este resemnarea în fața caracterului efemer al existenței umane terestre. Un text aproape identic cu cel menționat anterior, dar cu evidențierea contrariului îl găsim în psalmul 143, 3-4 unde citim: "Doamne, ce este omul că Te-ai făcut cunoscut lui, sau fiul omului că-l socotești pe el? Omul cu deșertăciunea se aseamănă. Zilele iui ca umbra trec". Un loc similar avem în ps. 102, 15-16, unde de asemenea stă scris: "Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului... Că vânt a trecut peste el și nu va mai fi și nu se va mai cunoaște locul său". Nu este vorba în aceste două locuri de pesimism ori descurajare în fața vieții ci, așa cum am mai spus, de o înțelegătoare privire asupra unor realități prea evidente pentru oricine. De altfel, psalmistul nu rămâne mult timp sub imperiul unei atari cugetări. Tocmai scurtimea vieții omenești îl determină să părăsească starea de reverie și să se gândească la multiplele îndatoriri care ne revin tuturor în această lume. Atitudinea umană în raport cu Legea și moralitatea nu este indiferentă autorilor Cărții Psalmilor. Omul drept este apreciat și slăvit pentru virtuțile sale, pe când cel nedrept este disprețuit și condamnat pentru fărădelegile sale. Psalmul I prezintă în antiteză cele două categorii de oameni, fericiindu-l pe bărbatul drept și temător de Dumnezeu și condamându-l pe păcătos.

Un adevăr dogmatic neomis de Psaltire, în legătură cu omul, este starea sa de păcătoșenie, moștenită de la protopărinți. Psalmul 50 exprimă în termeni cât se poate de clari această stare: "Că iată întru fărădelegi m-am zămislit - mărturisește psalmistul - și în păcate m-a născut maica mea" (v. 6). O astfel de stare nu este socotită însă nici firească și nici definitivă. Dorința cea mai arzătoare a omului este tocmai eliberarea și mântuirea sa. Astfel rezultă din stăruitoarea rugăciune cuprinsă în versetul 15 din același psalm, unde se spune: "Dă-mi mie bucuria mântuirii Tale și cu duh stăpânitor mă întărește". Dumnezeu însuși, "Cel ce păzește adevărul" (ps. 145, 6), n-a uitat planul Său veșnic în legătură cu omul, potrivit căruia făptura Sa trebuie să-și ocupe locul firesc de profet, preot și conducător în sânul creației și de aceea "nu după păcatele noastre a făcut nouă, nici după fărădelegile noastre a răsplătit nouă... ci, în ce chip miluiește tatăl pe fii, așa ne-a miluit și pe noi Domnul" (ps. 102, 10, 13), dându-ne duhul înfierii și făcându-ne moștenitori ai împărației cerurilor. Este predominantă în Psalmi credința că "Domnul este aproape de toți cei ce-L cheamă pe El... întru adevăr. Este bun cu toți și îndurărilor Sale sunt peste toate lucrurile Lui" (ps. 144, 9, 18).

"Domnul face judecată celor năpăstuiți, îndreaptă pe cei gârboviți, înțelepțește pe cei orbi, dă hrană celor flămânzi, dezleagă pe cei ferecați în obezi, iubește pe cei drepți, păzește pe străini, iar pe orfani și pe văduvă îi sprijină" (ps. 145, 7-9).

Învățătura morală a Psalmilor

Ca oricare carte a Sfintei Scripturi, tot astfel și Psaltirea cuprinde precepte religios-morale dintre cele mai înalte. Acestea sunt adecvate cu calitatea pe care o are omul de ființă socială, încadrată într-o comunitate, față de care are îndatoriri majore de îndeplinit. Înainte de orice, el se afla însă înaintea lui Dumnezeu, ceea ce face ca responsabilitatea sa față de Creatorul lui să se situeze deasupra oricăror alte îndatoriri. Datoriile omului față de Dumnezeu se reduc în esență la acestea trei: credința nestrămutată în El, ascultarea față de poruncile Sale și iubirea care trebuie să-l anime de-a pururi. Credința este o virtute care după Cartea Psalmilor trebuie să împodobească sufletul credincioșilor. Dumnezeu însuși "privește din cer peste fiii oamenilor să vadă de este cel ce înțelege, sau cel ce caută pe Dumnezeu" (ps. 13, 2). Ignorarea unei realități ca aceea a existenței unui singur Dumnezeu adevărat și viu și acceptarea credinței în idoli este privită ca o nebunie și condamnată ca atare, în Cartea Psalmilor (vezi ps. 13, 1, 15, 4). Credinciosul sincer mărturisește întotdeauna: "Spre Tine m-am aruncat de la naștere, din pântecele maicii mele, Dumnezeul meu ești Tu" (ps. 21, 9-10). Împlinirea poruncilor dumnezeiești este o datorie de prim ordin pentru fiecare credincios. La aceasta el trebuie să caute "ziua și noaptea" (ps. 1, 2). Conținutul acestor porunci se referă la obligația omului de a umbla fără prihană, de a face dreptate, de a avea adevărul în inima sa, de a nu cleveti, de a nu face rău împotriva aproapelui (vezi ps. 14, 2-3). Iubirea față de Dumnezeu premerge tuturor acestor porunci. Cartea Psalmilor înfățișează acest sentiment că izvorând în chip firesc din sufletul omului: "Iubite-voi Doamne, virtutea mea - mărturisește psalmistul - Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu" (ps. 17, 1). În raport cu semenii, datoriile credinciosului se înmaăunchează în ceea ce cu un singur cuvânt numim dreptate față de aceștia. Chipul dreptului este chipul ideal de viețuire pe care îl avansează ca model vrednic de imitat Vechiul Testament, în general și Cartea Psalmilor, în special. "Dreptul ca finicul va înflori - scrie psalmistul - și ca cedrul din Liban se va înmulți" (ps. 91, 12). Descriș mai în amănunt, chipul dreptului este acela al credinciosului care cultivă dreptatea și adevărul față de toți oamenii și în ultimă instanță față de întreaga creație, bineștiind că: "al Domnului este pământul și toată plinătatea lui, lumea și toți cei ce locuiesc înrânsa" (ps. 24, 1). Dreptul se înfățișează întru toate ale sale fără prihană. Sufletul său nu și l-a închinat minciunii, inima și conștiința îi sunt curate, mâinile nevinovate (ps. 24, 4). Unul ca acesta urăște adunarea răufăcătorilor și cu nelegiuirii n-are nici un amestec (ps. 26, 3-5). Fuge de rău și face binele (ps. 34, 15), iar cu cei ce sunt împreună cu el este pașnic și drept. Dreptatea lui cu privire la semeni se manifestă nu doar în voința fermă și conștientă de a le respecta drepturile ci și în a voi și a le face binele. Omul drept iubește mai ales pacea, se roagă lui Dumnezeu pentru a obține acest bun, este prietenul păcii și se străduiește neîncetat pentru a-i face și pe alții posesorii tuturor foloaselor ce răsar de pe urma ei. El știe că nu este nimic mai bine și mai frumos "fără numai a locui frații împreună" (ps. 133, 1) și că omul care traiește în bună pace cu toți ai săi, are parte numai de fericire (ps. 37, 37). În contrast cu el, cel nedrept este dușmanul, și stricătorul păcii. În gura lui nu sunt cuvinte de pace și împotriva oamenilor pașnici el urzește planuri viclene (ps. 35, 20). Trage sabia, arcu și-l încordează și pândește pe cel drept, căutând să-l omoare (ps. 37, 14-32). Dar ochii Domnului Dumnezeu caută la răutatea lui și "va șterge de pe pământ pomenirea lui" (ps. 34, 17).

Psaltirea în cultul Bisericii Ortodoxe

Dintru începuturile istoriei Bisericii, psalmii au ocupat un loc central în spiritualitatea și cultul creștin. Lucrul acesta nu este surprinzător dacă ne gândim la faptul că primii creștini

au provenit din rândurile iudeilor ce au avut drept carte de zidire sufletească și de cult Psaltirea. Chiar Mântuitorul nostru Iisus Hristos a preluat din tradiția neamului Său obiceiul de a utiliza în rugăciunile Sale psalmii. Sfântul Evanghelist Matei, martor ocular al evenimentelor ultime din viața și activitatea pământească a Domnului Iisus Hristos, ne relatează faptul că la Cina cea de Taină, de pildă, s-a oficiat în încheiere un scurt ceremonial religios, în cadrul căruia s-au cântat laude, adică psalmi, după care cei prezenți acolo au ieșit la Muntele Măslinilor (Matei 26, 30). Mai mult, așa cum am menționat mai sus, în timpul patimilor Sale, Domnul Hristos a fost auzit rostind versete din psalmi, care dobândeau astfel valoarea de profeții, ce tocmai își aflau împlinire. Apostolii fiind și ei iudei de neam au primit ca pe ceva firesc folosirea psalmilor în adunările de cult. Ei înșiși au rânduit din primele zile ale existenței Bisericii, citirea și cântarea psalmilor în cultul creștin. Scriind comunităților creștine pe care le-a întemeiat, Sfântul Apostol Pavel nu uita să facă recomandări ca acestea: "Vorbiți între voi în psalmi și cântări duhovnicești, laudând și cântând Domnului, în inimile voastre" (Efes. 5, 19) sau: "Cantați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-i în psalmi, în laudă și în cântări duhovnicești" (Col. 3, 16). La fel le scrie și Sfântul Apostol Iacov destinatarilor epistolei sale să nu pregete a cânta psalmi (cap. 5, 13).

O prezență masivă a psalmilor poate fi constatată și în scrierile Noului Testament. Este mai mult decât sugestiv faptul că dintre cele 283 citate din Vechiul Testament pe care le întâlnim în Noul Testament, 116 sunt luate din psalmi. Psalmii n-au lipsit din preocupările și cultul creștin nici după ce Biserica s-a separat definitiv de sinagogă. Din contră, au dobândit parcă o și mai mare preponderență. Tertulian ne informează că în timpul său (sec. II d.Hr.) erau folosiți masiv în adunările creștine. Documentul creștin intitulat Constituțiile apostolice datând din sec. III, ne încredințează despre același lucru. La fel era situația și în secolul al IV-lea când, în Bisericile orientale, creștinii se adunau și noaptea spre a cânta psalmi. Cântarea alternativă de psalmi a fost introdusă în occident în vremea Sfântului Ambrozie, atunci când poporul din Milan veghea în biserică pentru a împiedica ocuparea ei de către arieni. Sfântul Ambrozie se afla în mijlocul poporului și-l încuraja, dispunând să se cânte psalmi la cele două strane. Fericitul Augustin atesta de asemenea locul însemnat pe care îl deținea cântarea psalmilor în cultul public. Este cert, prin urmare, că psalmii au îmbracat întreg cultul, Biserica folosindu-i nu ca pe ceva împrumutat ci ca pe un bun propriu. În afară de Sfânta Liturghie și cult în general, psalmii au fost priviți ca proprii prin excelență pentru formarea morală a credincioșilor și pentru dezvoltarea pietății în sufletele lor. În acest fel, Biserica a încurajat constant recitarea psalmilor precum și studiul sau meditația asupra lor. Educația religioasă se începea la biserică și în familie prin citirea Psaltirii și de multe ori, pe măsură ce se progresa în viața duhovnicească se mergea până la învățarea Psaltirii pe de rost. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare scrie: "Început pentru începatori, psalmul este creștere pentru cei care progresează pe calea virtuții și sprijin pentru cei care merg pe calea desăvârșirii". Nu este de mirare deci ca primii creștini ca și cei din secolele următoare aveau Psaltirea nu doar în memorie ci și pe buze, rostind-o permanent când se dedicau ocupațiilor lor cotidiene, zilnice. Sfântul Ambrozie găsea că este ceva nefiresc și necuviincios ca un creștin să lase să treacă o zi fără să fi recitat din psaltire.

Cu cântarea psalmilor își întăreau sufletele și martirii în mijlocul suferințelor și batjocurilor la care erau supuși. În Biserica Ortodoxă, cei 150 de psalmi au fost împărțiți, pentru a fi utilizați în cult, în 20 de catisme ori șezânde (timp în care credincioșii pot să stea în străni sau pe scaune) astfel:

Catisma	I:	ps.	1-8,	Catisma	a	XI-a:	ps.	77-84.
Catisma	a	II-a:	ps. 9-16,	Catisma	a	XII-a:	ps.	85-90,
Catisma	a	III-a:	ps. 17-23,	Catisma	a	XIII-a:	ps.	91-100,
Catisma	a	IV-a:	ps. 24--31,	Catisma	a	XIV-a:	ps.	101-104,
Catisma	a	V-a:	ps. 32-36,	Catisma	a	XV-a:	ps.	105-108,

Catisma a VI-a: ps. 37-45, Catisma a XVI-a: ps. 109-117,
 Catisma a VII-a ps. 46-54, Catisma a XVII-a: ps. 118,
 Catisma a VIII-a: ps. 55-63, Catisma a XVIII-a: ps. 119-133,
 Catisma a IX-a: ps. 64-69, Catisma a XIX-a: ps. 134-141,
 Catisma a X-a: ps. 70-76, Catisma a XX-a: ps. 142-150,

Peste tot anul aceste catisme sunt repartizate astfel: Sâmbăta la vecernie, catisma I. Duminica la utrenie, catismele a II-a, a III-a și a XVII-a. Duminica, la vecernie, nu se citește nici o catismă. Dacă avem praznic, se citește catisma I. Luni, la utrenie, catisma a IV-a și a V-a; la vecernie, catisma a VI-a; Marți, la utrenie, catisma a VII-a și a VIII-a, la vecernie catisma a IX-a; Miercuri, la utrenie, catisma a X-a și a XI-a, la vecernie, catisma a XII-a.; Joi, la utrenie, catisma a XIII-a și a XIV-a, la vecernie, catisma a XII-a; Vineri, la utrenie, catisma a XIX-a și a XX-a, la vecernie, catisma a XVIII-a; Sâmbătă, la utrenie, catisma a XVI-a și a XVII-a.

Psalmii, grupați în catisme sau luați în parte, sunt prezenți în toate slujbele bisericești. Așa se face că auzim de mai multe ori la aceeași slujbă la care participăm expresii, cuvinte, stihuri deosebit de frumoase, fără să ne dăm seama întotdeauna care le este proveniența. Cele mai multe sunt luate din psalmi. Spre exemplificare am aminti câteva texte ce ni s-au întipărit în memorie, pentru frumusețea și profunzimea lor, dar în legătură cu care nu ne-am întrebat aproape niciodată de unde sunt luate ori de cine au fost alcătuite. Astfel avem textul: "Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întrânsa", care constituie stihul al IV-lea de la Utrenia Învierii, de la stihira Laudelor Paștilor, de la Antifonul al III-lea de la Liturghia din aceeași zi, de la prochimenul apostolului și la stihoavna vecerniei, tot în această zi. Este de asemenea stih la pripeala polieleului din Duminica Tomii. Acest text este luat din psalmul 117, 23. Alt text binecunoscut este: "al Domnului este cerul și pământul și toată plinirea lor" - formulă pe care o rostește preotul de fiecare dată, la pecetluirea mormântului, și care este luată din psalmul 23, 1. Tot din Psaltire sunt luate: textul: "Binecuvantează suflete al meu pe Domnul și toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui", care formează Antifonul I de la Sfânta Liturghie și este luat din psalmul 102, 1. Cuvintele "Mântuiește Doamne poporul Tău și binecuvantează moștenirea Ta" pe care le auzim la fiecare Sfântă Liturghie, când preotul arată Sfintele Daruri (dupa împărțășire), sunt luate din psalmul 27, 12. Expresia: "Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă", care formează răspunsul, la Sfânta Liturghie, atunci când preotul arată pentru ultima dată Sfintele Daruri, sunt luate din psalmul 117, 24-25. Formula: "Fie numele Domnului binecuvântat, de acum și până în veac" pe care o cântăm la încheierea Sfintei Liturghii este luată din psalmul 112, 2. Textul: "Manca-vor săracii și se vor sătura și vor lăuda pe Domnul; cei ce-L caută pe Dânsul, vii vor fi inimile lor în veacul veacului", care constituie rugăciunea de la masa de seară, este luată din psalmul 21, 30.

În încheierea acestui material vom concluziona că am putea să umplem multe pagini cu astfel de texte din psalmi, folosite în compunerea și alcătuirea fiecărei slujbe bisericești dar aici, în aceste rânduri, ne-am propus numai să dovedim că Psaltirea este o carte care a ocupat și ocupă un loc important și central în spiritualitatea ortodoxă și, de aceea, se cuvine să o prețuim, să o cultivăm și să o utilizăm și noi precum au prețuit-o și au folosit-o înaintașii, moșii și strămoșii noștri, secole de-a rândul până astăzi.

Drd. Stelian Gombos